

Toruń, 11.06.2017 r.

dr hab., prof. UMK Joanna Marszałek-Kawa
Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
Katedra Systemu Politycznego RP

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Bierowiec
nt. ***Relacje Unia Europejska – Federacja Rosyjska w latach 1997–2008,***
przygotowanej pod kierunkiem naukowym
prof. nadzw. dr. hab. Zbigniewa Karpusa,
Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2017, ss. 295

1. Ocena dotychczasowego dorobku naukowego, osiągnięć dydaktycznych oraz aktywności organizacyjnej

Pani mgr Magdalena Bierowiec ukończyła studia licencjackie na kierunku Filologia rosyjska na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz studia magisterskie na kierunku Stosunki międzynarodowe na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK. W trakcie IV roku studiów w ramach programu Erasmus/Socrates przebywała na Uniwersytecie Wileńskim.

Pani mgr Magdalena Bierowiec biegle włada językiem rosyjskim oraz angielskim, co predysponuje ją do prowadzenia badań w obszarze stosunków unijno-rosyjskich.

Co warto podkreślić, Kandydatka w czasie studiów doktoranckich prowadziła szeroką działalność popularyzatorską, wygłaszając referaty na wielu konferencjach naukowych w Polsce. Z dużym zaangażowaniem organizowała także wiele wydarzeń naukowych na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych. Przez wiele lat mgr Magdalena Bierowiec była redaktorem w magazynie studentów stosunków międzynarodowych UMK „Światowiec”. Współpracowała także z „Gazetą Pomorską”, „Gazetą Wyborczą”, Radiem PiK, periodykiem „Pod wiatr”.

Do recenzenta należy również zadanie dokonania pewnej oceny dorobku naukowego Doktoranta. W moim przekonaniu w przypadku Pani mgr Magdaleny Bierowiec jest on wystarczający. Obejmuje kilka opublikowanych tekstów, kolejne przyjęte są do publikacji.

2. Ocena rozprawy doktorskiej

W mojej ocenie, choć w przedłożonej do recenzji rozprawie doktorskiej mgr Magdaleny Bierowiec pt. *Relacje Unia Europejska – Federacja Rosyjska w latach 1997–2008* przedstawiany jest problem, który tak w polskiej, jak i zagranicznej literaturze przedmiotu stanowi przedmiot rozważań wielu badaczy, to jednak z uwagi na to, że jest to problematyka ważna, aktualna, podlegająca ciągłym przeobrażeniom, z zadowoleniem należy ocenić tym bardziej ambitne zamierzenia badawcze Autorki, która w swej rozprawie musiała się zmierzyć z dotychczasowymi ustaleniami i zestawić je z własnymi ocenami, wnioskami.

Z całą pewnością recenzowana rozprawa doktorska zawiera elementy, które można potraktować jako pewne *novum* w polskim piśmiennictwie naukowym. Kandydatka stawia szereg ważnych pytań, w odpowiedzi na które próbuje stawiać prognozy. Trudno nie zgodzić się m.in. z Panią Magister, kiedy pisze, że „w obliczu braku sformalizowania stosunków [między Unią Europejską a Federacją Rosyjską] stopniowo zaczyna wzrastać znaczenie relacji bilateralnych” (s. 5). Wniosek ten Kandydatka formułuje po przeanalizowaniu stosunków Rosji z trzema wybranymi państwami, a mianowicie z Niemcami, Francją i Polską. Ustalenia Doktorantki w szczególności w tym obszarze pozwalają określić recenzowaną rozprawę w kategoriach oryginalnego dzieła. Ponadto warto podkreślić, że Pani mgr Magdalena Bierowiec z sukcesem podejmuje wyzwanie, którego elementem jest zestawienie stworzonego przez nią teoretycznego fundamentu rozważań dotyczącego m.in. pojęcia partnerstwa strategicznego z deliberacją na temat relacji z poszczególnymi państwami.

Tytuł omawianej rozprawy doktorskiej, choć trafnie określa przedmiot zawartych w niej dociekań, to jednak – w mojej ocenie – warto byłoby go rozwinąć o problemowo ujęty podtytuł, w którym znalazłoby się odniesienie do sformułowanych przez Autorkę hipotez. Zmierzająca w tym kierunku nowa redakcja tytułu pozwoliłaby pełniej włączyć w przedmiot refleksji naukowej Kandydatki ustalenia z rozdziału VI, który wychodzi poza sprecyzowaną w tytule granicę temporalną.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska posiada przejrzystą strukturę. Kandydatka zastosowała podział rozprawy na rozdziały, które posiadają swą wewnętrzną, złożoną systematykę. Bezspornie zaproponowana przez Doktorantkę konstrukcja pracy, z punktu widzenia kompozycji rozprawy naukowej, jest więc prawidłowa. W moim przekonaniu jednak należałoby ponownie przemyśleć kolejność poruszanych problemów, tym samym zmienić układ rozprawy. Bardziej zasadne byłoby bowiem

przedstawienie najpierw relacji Unia Europejska - Federacja Rosyjska, a następnie omówienie stosunków bilateralnych Rosji z wybranymi państwami członkowskimi. Innymi słowy, poprowadzenie rozważań od ogółu do szczegółu. Autorka natomiast zdecydowała się zamieścić w ostatnim rozdziale pracy ustalenia dotyczące stosunków Unia Europejska - Federacja Rosyjska w latach 2009-2016, ponieważ wykraczają one poza określone w tytule pole badawcze. W rezultacie jednak, pomimo zapewne przemyślanej przez Kandydatkę decyzji, powstał pewien chaos, w którym naprzemiennie poruszane są kwestie relacji UE - Rosja z prezentacją stosunków dwustronnych.

Recenzowana praca stanowi precyzyjne studium, w którym Doktorantka dokonuje oceny relacji Unia Europejska - Federacja Rosyjska w latach 1997-2008 oraz stosunków bilateralnych Rosji z trzema wybranymi państwami członkowskimi UE (w tym samym okresie). Autorka rzeczowo wyjaśnia przyjętą cezurę czasową. Moim zdaniem jednak, w celu podniesienia poziomu merytorycznego dysertacji, warto byłoby zaprezentować argumentację bardziej przemyślaną niż zawarte na s. 10 rozprawy kilkuzdaniowe, lapidarne uzasadnienie dotyczące zaprezentowanego studium przypadku. Czuję bowiem pewien niedosyt, który wiąże się z niepełnym - w moim odczuciu - wyjaśnieniu, które potwierdzać ma zasadność poddania analizie tych konkretnych państw. Jestem zdania, że większa precyzja wyводу Doktorantki w tym wymiarze stanowiłaby cenne spoiwo, eliminujące wrażenie włączenia do pracy trzech artykułów poświęconych relacjom Niemiec, Francji i Polski z Federacją Rosyjską. Wzmocniłoby znaczenie rozważań z rozdziału IV-VI dla weryfikacji postawionych przez Kandydatkę hipotez.

Autorka analizując postanowienia umów międzynarodowych, przebieg spotkań na unijnych szczytach, zastanawia się m.in. nad udzieleniem odpowiedzi na pytanie czy kolejne podpisywane w badanym okresie akty

i dokumenty były oraz są w rzeczywistości realizowane i jeśli tak, to w jakim stopniu. Ponadto – co należy podkreślić – w recenzowanej rozprawie Autorka stawia ponad dwadzieścia pytań badawczych. Tak duża ich liczba sprawia, że czytelnik może mieć problemy z weryfikacją czy Kandydatka rzeczywiście udziela na nie odpowiedzi w pracy.

Dysertacja autorstwa Pani mgr Magdaleny Bierowiec składa się ze *Wstępu*, sześciu rozdziałów, które – jak już wcześniej wskazałam – posiadają własną systematykę.

Warstwa metodologiczna pracy jest na dobrym poziomie. Główny problem badawczy pracy wskazany przez Kandydatkę brzmi przekonująco. W rozbudowanym *Wstępie* rozprawy Autorka precyzyjnie określa swe zamierzenia badawcze – co stanowi ważny atut rozprawy. Zasadnie tłumaczy też przyjęte ramy czasowe oraz wyjaśnia dokonany do analizy wybór trzech państw.

Hipoteza postawiona przez Doktorantkę brzmi następująco: „Stopień zaangażowania Federacji Rosyjskiej w relacje bilateralne z Niemcami, Francją i Polską jest znacznie większy niż w kształtowanie relacji z Unią Europejską. Tym samym można stwierdzić, że istnieje realna wyższość relacji bilateralnych między krajem członkowskim UE a FR (są ważniejsze, bardziej intensywne, efektywne)” niż relacji na szczeblu UE jako organizacja a Federacja Rosyjska” (s. 12).

We *Wstępie* Doktorantka pisze o nowych dokumentach, porozumieniach, nad którymi obecnie trwają prace w zakresie relacji Unia Europejska – Federacja Rosyjska, nie precyzując przy tym, o jakie konkretnie ustalenia chodzi. Warto byłoby to jednak doprecyzować.

W mojej ocenie każdy fragment pracy powinien posiadać swą trójskładniową strukturę – składać się ze wstępu, rozwinięcia i zakończenia. W przypadku wprowadzenia do recenzowanej pracy tego ostatniego

elementu zabrakło. W ostatnim akapicie *Wstępu* Autorka omawia strukturę pracy.

Co warto podkreślić, omawiając strukturę rozprawy, poruszane w niej problemy oraz sposób ich prezentacji, każdy z sześciu rozdziałów recenzowanej rozprawy doktorskiej kończy syntetyczne podsumowanie zawierające wnioski, oceny, prognozy.

Liczący 43 strony rozdział I. pt. *Stosunki bilateralne a partnerstwo strategiczne na przykładzie stosunków Unia Europejska – Federacja Rosyjska w latach 1997–2008* stanowi teoretyczną podstawę opracowania. Jego zaletą jest zebranie i krytyczne uporządkowanie wiedzy na temat partnerstwa strategicznego, w tym jego historii w obszarze relacji Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską. Przy czym nie do końca satysfakcjonuje mnie redakcja tytułu rozdziału I., w której Autorka zapowiada badanie stosunków na przykładzie stosunków.

Z punktu widzenia przyjętych zamierzeń badawczych wartościowy poznawczo jest II. rozdział rozprawy pt. *Relacje Unia Europejska – Federacja Rosyjska po upadku Związku Radzieckiego w latach 1997–2008* (s. 64–121). Kandydatka wskazuje w nim m.in., że Unia Europejska i Rosja projektując kierunki współpracy czyniły to w oparciu o inne cele. UE zależało przede wszystkim na przyjaznym i stabilnym sąsiedztwie z Rosją. Z kolei decydenci rosyjscy poprzez organizowanie kooperacji, głównie w sferze gospodarczej, ze Wspólnotami dążyli do potwierdzenia pozycji Rosji na arenie międzynarodowej. Przy czym tak Unia, jak i Rosja deklarowały partnerstwo strategiczne we wzajemnych relacjach (s. 85). Podsumowując rozważania w tej części pracy Autorka trafnie konstatuje, że dla UE priorytetem w stosunkach z Rosją były działania na rzecz wprowadzenia w Rosji rządów prawa oraz „koordynacja wspólnych planów”, mających na celu utrwalenie pokoju w Europie” (s. 118). Kandydatka prezentuje wyważone sądy podkreślając, że „Unia Europejska i Rosja na przełomie XIX i XX wieku przeszły trudną drogę, od konfrontacji do współpracy”. Dialog unijno-rosyjski

przebiegał z czasową dramaturgią, w warunkach dynamicznie zmieniającego się układu geopolitycznego świata (...) Rozszerzenie Wspólnoty na Wschód było wielkim wyzwaniem zarówno dla Brukseli, jak i Moskwy” (s. 119). Magdalena Bierowiec zauważa również, że odmienne wartości i dążenia UE i Rosji, zasadnicze różnice w podstawowych kwestiach dotyczących fundamentów przyszłej współpracy, a w rezultacie kształtu nowego porozumienia „zapowiadają trudności w osiągnięciu kompromisu” (s. 120). Zainteresował mnie podjęty przez Kandydatkę wątek. Dlatego też chciałabym prosić Panią Magdalенę Bierowiec o przedstawienie analizy dotyczącej wpływu na relacje unijno-rosyjskie ostatnich wydarzeń takich, jak: Brexit, zbliżenie w stosunkach rosyjsko-tureckich oraz wybór Donalda Trumpa na urząd Prezydenta USA.

Kolejne trzy rozdziały dysertacji (III. pt. *Relacje dwustronne kraju członkowskiego Unii Europejskiej (Niemcy) z Federacją Rosyjską w latach 1997–2008* (s. 42); IV. pt. *Relacje dwustronne kraju członkowskiego Unii Europejskiej (Francja) z Federacją Rosyjską w latach 1997–2008* (s. 33); V. *Relacje dwustronne kraju członkowskiego Unii Europejskiej (Polska) z Federacją Rosyjską w latach 1997–2008*) (s. 24) to ciekawy wykład przeprowadzony w formie studium przypadku poświęcony stosunkom bilateralnym Rosji z trzema państwami członkowskimi Unii Europejskiej: Niemcami, Francją i Polską. Jego forma – w mojej ocenie – ma jednak nieco zbyt sprawozdawczy charakter. Te części rozprawy sprawiają wrażenie kalendarium. W pewnym stopniu ten deskryptywny charakter rozdziałów IV–VI łagodzą zamieszczone na ich końcu podsumowania, w których Autorka prezentuje własne wnioski i oceny. Przy czym jednak ta relacja analizy do opisu przemawia na niekorzyść koncyptowania i konkluzji. Mając powyższe na uwadze, jak również kierując się własnymi zainteresowaniami, chciałabym poprosić Panią Magister o dokonanie pewnej syntezy powodów, dlaczego Polakom i Rosjanom tak trudno jest dojść do porozumienia, wypracować kompromis we wzajemnych

relacjach. Jestem ciekawa opinii Doktorantki, jak widzi przyszłość naszych kontaktów, które po 1989 roku przechodziły przez różne etapy. Były momenty ochłodzenia, ale też i ocieplenia. Obecny stan trudno nazwać zadowalającym. Niezmiennie jednak polsko-rosyjskie stosunki nacechowane są obustronną nieufnością.

Podsumowując refleksje na temat rozdziałów IV–VI należy ponadto zaznaczyć, że także te trzy części dysertacji wymagają wnikliwej redakcji. Dla przykładu na s. 185 Doktorantka, zmieniając czas narracji z przeszłego na przyszły pisze tak: „W poniedziałek europejscy ministrowie spraw zagranicznych zgodzili się na rozpoczęcie negocjacji w tej sprawie na unijnym szczycie pod koniec czerwca. Podjęte po dwuletniej przerwie (...) negocjacje nie będą zapewne łatwe”. Redakcja przytoczonego fragmentu wskazuje na jego przekopiowanie z artykułu prasowego.

Rozdział VI., a zarazem ostatni rozprawy, pt. *Relacje Unia Europejska – Federacja Rosyjska w latach 2009–2016* (s. 20) to interesujące kompendium na temat tytułowego zagadnienia, które jednak także w obszernych fragmentach ma kronikarski charakter. W tej części pracy Autorka nie zdecydowała się zamieścić wprowadzenia. Kandydatka, choć głównie opisuje i zestawia ustalenia podjęte podczas szczytów unijnych oraz innego rodzaju spotkań, formułuje kilka ciekawych wniosków. Zgadzam się np. ze zdaniem Pani Magister, że przyszłość wzajemnych relacji zależy od szeregu determinantów. „(...) w perspektywie krótkoterminowej nie należy spodziewać się wyraźnej poprawy sytuacji (...). W perspektywie długoterminowej można oczekiwać zmian” w rosyjskiej polityce (...) będzie to jednak zależało od dobrej woli i kompromisowego nastawienia stron (s. 243).

Na marginesie należy zaznaczyć, że pewną wadą pracy jest brak symetrii poszczególnych części opracowania.

Zasadniczą część rozważań zaprezentowanych w *Zakończeniu* stanowi próba weryfikacji sformułowanych we *Wstępie* hipotez. Wnioski zawarte w tej

części rozprawy doktorskiej dowodzą co prawda wiedzy Kandydatki oraz Jej umiejętności syntezy pozyskanej wiedzy, mimo to liczące tylko pięć stron podsumowanie ustaleń badawczych Autorki nie do końca mnie satysfakcjonuje. *Zakończenie* recenzowanej pracy jest zbyt lapidarne, oszczędne w formie. Nie na wszystkie pytania czytelnik odnajdzie w nim odpowiedź. Ta część monografii autorstwa Magdaleny Bierowiec sprawia wrażenie zostawionego na koniec, niedokończonego dzieła. Jest to trochę streszczenie pracy, a nie podsumowanie dociekań Kandydatki, którego należałoby oczekiwać.

Całość uzupełniają zamieszczone na końcu pracy: *Spis rysunków, tabel, wykresów oraz Alfabetyczny wykaz skrótów* (który jednak, aby spełniał swą funkcję warto byłoby zamieścić po *Spisie treści*). Struktura wewnętrzna rozdziałów jest właściwie rozbudowana. W mojej ocenie drobnym mankamentem jest jednak niewielki brak symetrii poszczególnych części rozprawy.

Niezaprzeczalnie w procesie badawczym niezwykle ważna jest umiejętność właściwego określenia zakresu przedmiotowego rozprawy, jej celu i hipotez. Ocenie kwalifikacji badawczych kandydata do stopnia doktora służy także ocena powiązania tych elementów z odpowiednio dobranymi metodami. Zastosowanie przez Kandydatkę metod: krytycznej analizy treści, porównawczej, behawioralnej oraz decyzyjnej, jest uzasadnione w pracy mającej charakter monografii. Autorka wykorzystwała również metodę instytucjonalno-prawną (choć o niej nie wspomina we *Wstępie*), co było zdeterminowane przez bazę źródłową pracy.

Kandydatka z całą pewnością posiadała umiejętność w zakresie syntezy zgromadzonego materiału. Pewne części pracy mają jednak charakter zbyt „rozgadany”. Co więcej, dla zapewnienia klarowności wyводу, warto byłoby wyeliminować pojawiające się w pracy powtórzenia, np. wnioski o tym, że

silniejsza współpraca bilateralna powoduje osłabienie stosunków na szczeblu Unia Europejska – Rosja, który pojawia się w kilku miejscach rozprawy.

W zakresie stosowanej w pracy siatki pojęciowej pojawiają się pewne usterki. Autorka często stosuje w pracy pojęcie „kraju”, incydentalnie traktując je jako synonim pojęcia „państwo”. Ponadto Kandydatka nadużywa przywoływania nazw stolic (np. Moskwa, Bruksela) dla określenia polityki danego państwa bądź organizacji międzynarodowej. Zdarza się też, że Pani Magister traktuje wyraz „podpunkt” jak odpowiednik „punktu” – podczas gdy język prawny wymaga dużej precyzji. Dość swobodnie Autorka podaje w pewnych miejscach wywodu nazwy państw, pisząc np. o Południowej Afryce zamiast Republice Południowej Afryki (np. s. 62). W mojej ocenie prowadząc rozważania o charakterze politologicznym zasadniej jest używać pojęcia Azja Środkowa, a nie jak to czyni Autorka Azja Centralna (np. s. 49).

Walorem recenzowanej rozprawy doktorskiej jest to, że dysertacja autorstwa Pani Magdaleny Bierowiec oparta została na zróżnicowanej, solidnej bazie źródłowej, która wyliczona została na 40 stronach i obejmuje kilkaset pozycji (sic!), w tym przede wszystkim w wersji rosyjskojęzycznej. Autorka krytycznie zanalizowała źródła prawa oraz dokumenty – 218 pozycji. Przy czym z uwagi na tak szeroko zakrojony przedmiot badań w mojej ocenie należałoby jednak wprowadzić w *Bibliografii* dwie dodatkowe kategorie: pierwszą – *Dokumenty* i drugą – *Netografia*, w której wyróżniono by dokumenty opracowywane w formie elektronicznej.

Kompetentnie przeprowadzona kwerenda, także w ośrodkach zagranicznych, pozwoliła Doktorantce zgromadzić bogatą literaturę przedmiotu. Tak ogromny materiał został jednak zaprezentowany w *Bibliografii* w sposób mało przejrzysty. Pojawiły się kategorie *Artykuły naukowe i części prac zbiorowych* (punkt III.), *Artykuły i analizy w czasopismach naukowych, publikacjach periodycznych i nieperiodycznych, na stronach internetowych* (punkt IV.) oraz *Prasa* (punkt VI.). Pewnym mankamentem

Bibliografii jest znacząca nadreprezentacja źródeł rosyjskojęzycznych, która tłumaczy się z całą pewnością wykształceniem Doktorantki, ale w przypadku określonego w tytule pracy zagadnienia należałoby jednak szerzej przeanalizować źródła anglojęzyczne zarówno w zakresie aktów prawnych, dokumentów, omawianych monografii, jak i artykułów prasowych. Jestem zdania, że poszerzona o zachodnie źródła literatura pozwoliłaby Doktorantce stworzyć solidniejszy fundament dla własnych wniosków i podsumowań. Co więcej, warto by ją również uzupełnić o takie opracowania jak, np.: Kamila Maria Pronińska, *Bezpieczeństwo energetyczne w stosunkach UE – Rosja*; Przemysław Żurawski vel Grajewski, *Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji a interesy narodowe Polski w latach 1991–2004*; Marcin Bodio, *Stosunki między Unią Europejską a Federacją Rosyjską. Stan i perspektywy rozwoju*; Stanisław Bieleń, Konstantin Chudoliej (red.), *Stosunki Rosji z Unią Europejską*; Stanisław Bieleń, Andrzej Skrzypek (red.), *Pamięć i polityka historyczna w stosunkach polsko-rosyjskich*; Artur Dmochowski, *Między Unią a Rosją (seria Rozmowy o Polsce)*; czy chociażby monografia autorstwa Beaty Piskorskiej, *Wymiar wschodni polityki Unii Europejskiej*.

Co warto podkreślić, Autorka – zgodnie z rzetelnym warsztatem naukowym oraz wymogami metodologicznymi – w procesie badawczym wykorzystwała opracowania o charakterze syntetycznym i teoretycznym, które uzupełniła kwerendą w zakresie prac mających bardziej praktyczną naturę. Na bazę źródłową rozprawy złożyły się także źródła o charakterze internetowym i dane statystyczne.

Strona formalna pracy jest poprawna, choć wzbudza pewne wątpliwości pod względem stylistycznym. Duża liczba adekwatnych przypisów została sporządzona właściwie, zgodnie z zasadami dobrej szkoły historycznej. Rozwijając wątek warsztatowo-źródłowy chciałabym zauważyć, że pewną wadę stanowi pomijanie publikatorów przy cytowaniu omawianych źródeł prawa (np. s. 7, 8, 9), co tworzy wrażenie, jakby Autorka nie zapoznała się

z tekstem cytowanego aktu. Przypisy w pracy mają w zasadzie wyłącznie charakter odsyłający. Zabrakło przypisów erudycyjnych.

* * *

Podsumowując, podjęty w rozprawie doktorskiej Pani mgr Magdaleny Bierowiec problem badawczy jest wartościowy w sensie poznawczym, ale również - co należy podkreślić - istotny dla praktyki politycznej. Recenzowana dysertacja stanowi także przykład umiejętnego połączenia politologicznego, prawnego obszaru badań z refleksją naukową na temat współczesnych stosunków międzynarodowych. Chciałabym również w tym miejscu docenić estetyczną szatę graficzną rozprawy, którą urozmaicają opracowane przez kandydatkę kolorowe wykresy, tabele, rysunki.

Niestety nieco mniej entuzjastycznie oceniam formalną stronę opracowania. Pani mgr M. Bierowiec, przed ewentualną publikacją dzieła, powinna poddać je wnikliwej korekcie i redakcji językowej. Mankamenty te mają jednak charakter drugorzędny, w odniesieniu do mojej pozytywnej opinii dotyczącej poziomu merytorycznego pracy.

3. Uwagi i sugestie dotyczące rozprawy doktorskiej

Jak już powyżej zaznaczyłam, Doktorantce nie udało się uniknąć pewnych usterek o charakterze technicznym (tzw. literówek) oraz błędów językowych, stylistycznych, interpunkcyjnych. W moim przekonaniu, w celu udoskonalenia recenzowanego opracowania, należałoby poprawić te niedociągnięcia natury formalnej.

Korekty stylistycznej oraz gramatycznej wymagają m.in. takie sformułowania, których przykładowy jedynie wykaz zamieszczam poniżej:

- wyrazy obce należałoby w pracy wyróżnić kursywą, np. s. 44, 107, 186, 188, 200, 201, 2012;
- należy usunąć puste strony, np. 59, które stanowią efekt przyjęcia przez Kandydatkę zasady, stosowanej jednak niekonsekwentnie, że podrozdziały także rozpoczynają się od nowej strony;
- Doktorantka uznaje wyższość „iż” nad „że” - zbyt częste stosowanie tego rusycyzmu nie czyni jednak tekstu bardziej naukowym;
- prowadząc rozważania naukowe warto też z umiarem stosować formę „fakt, iż”, mając też na uwadze wcześniejszą moją refleksję;
- Kandydatka nie zna różnicy między półpauzą a dywizem, co w kontekście pracy z przyjętym przez Autorkę układem chronologicznym prowadzonych rozważań, jak również traktującej o relacjach między dwoma podmiotami rodzi szereg błędów w całej rozprawie;
- w recenzowanej pracy zabrakło też konsekwencji w zakresie zapisywania tytułów aktów prawnych, Autorka przypadkowo decyduje się na wyróżnienie tytułów cytowanych źródeł prawa;
- również niejednolicie Kandydatka zapisuje daty, w pracy używane są trzy różne formy, dla przykładu: 80., 80-tych, osiemdziesiątych;
- w korekcie trzeba również zwrócić uwagę na akapity, które zdarza się, że są pomijane;
- „Spośród wszystkich państw Europy, głównymi partnerami polityczno-gospodarczymi były dwa wiodące kraje Europy (...), s. 6;
- „(...) w piątą rocznicę zakończenia II wojny (...) wysunął propozycję utworzenie (...), s. 7;
- „nie przypadkowo”, s. 7;

- „Roz dział”, s. 19;
- s. 23, pojawiają się zbędne spacje, powtórzenie formy „uznał, iż”
- preferuję zasadę, że kiedy po raz pierwszy w pracy przywoływane jest nazwisko, nie stosujemy inicjałów;
- jest „Auto” zamiast „Autor”, s. 24;
- „zosta y”, s. 35;
- „wstanie”, s. 44;
- cały fragment tekstu tak wygląda i wymaga korekty stylistycznej oraz gramatycznej: „Podczas zimnej wojny niejako tradycyjne, historyczne partnerstwo z kanadą, Japonią i USA. W latach 90. XX wieku w ramach działań unijnych doszło do interregionalnych zbliżeń i kolektywnych partnerstw strategicznych, odzwierciedlających jawny wzrost regionalnych bloków. Wreszcie kooperacja z Azją i Ameryką Łacińską, czyli regionalne zaangażowanie jako przejaw multipolarności. Nawiązanie współpracy z krajami BRICSAMS była odczytywana jako próba wzmocnienia nowego pomysłu adaptacji siły w multipolarności (...), s. 45 – ta część rozprawy sprawia wrażenie przekopiewanej z tłumacza internetowego;
- „(...) w tym *możliwość* zwiększenia zakresu powiązań (...) oraz *rozwój* unijnego (...) – winno być „rozwoju”, s. 46;
- „Partnerstwo Rosji i UE należy datować na (...)”, s. 49;
- „Największym problemem w kwestii energetycznej tkwi w polityce (...)”, s. 49;
- „Moskwie bardziej zależy na indywidualnych, bilateralnych rozmowach i umowach niż z Unią jako organizacją”, s. 49;
- „W 2009 roku *prioritytem* dla Rosji było dążenie do zresetowania relacji z *unią* niż budowanie konkretnego układu”, s. 50;

- „Rosja współpracuje w kwestii stabilizacji w Afganistanie i kwestii nuklearnej w Iranie”, s. 50;
- „nawet jeśli to będzie *postrzegana*”, s. 52;
- „Rosji z Unia”, s. 61;
- „ogarnęła Wschodnią Europę”, s. 64;
- „Sekretarz miał nadzieję”, s. 66;
- „W 1990 roku, 9 grudnia podpisano w Brukseli (...)”, s. 71;
- „Pierwszymi istotnym dokumentem”, s. 75;
- „zobowiązano partnerów dostosowania”, s. 77;
- na tej stronie zapanował chaos z użyciem kursywy, s. 78;
- „zamierzała walczyć” i w następnym zdaniu „podkreślała, iż zamierza”, s. 80;
- „przynosił nadzieję: i w zdaniu następnym „ogromne nadzieje”, s. 81;
- „Natomiast mianem drugiego szczytu zyskały dwa wydarzenia (...), s. 87;
- „(...) z Rosji do *Europ. w Europe, i popiera* rozszerzenie (...), s. 92;
- „Przekonywano, iż walka z biurokracją oraz reformowanie kraju ułatwi również pracę inwestorom zagranicznym i *zachęcą* ich do przekazywania (...), s. 94;
- „(...) chodziło przede wszystkim o wymianę informacji (...), *wymiany personelu (...)*”, s. 97;
- „Z kolei Rosja postrzegała świat *poprze* interes (...)”, s. 101;
- „domagała się rekompensaty *pieniężne*”, s. 102;
- „zacieśnienia współpracy celem utworzenie”, „proces uważano za *lepsze zło*” s. 103;
- „sygnalizował, że brak procesu w tej sprawie wymagało”, s. 108;
- „Zatem chęć Rosji (...) *było warunkowane* zamierzeniem (...), s. 115;

- „(...) ukazał najważniejsze wydarzenia związane ze stosunkami na linii Bruksela - Moskwa, d czasu kształtowania się struktur europejskich i istnienia Związku Radzieckiego, poprzez rozpad *radzieckiego fenomenu* (? - przypis recenzenta), utworzenie Federacji Rosyjskiej i nawiązania współpracy rosyjsko-unijnej do roku 1997, czyli wejścia w życie PCA. Opisuje proces ustalania dokumentu bazowego dla relacji Unia-Rosja, okres jego obowiązywania aż do roku 2007, a zatem wygaśnięcia postanowień traktatu. Wskazano również następstwa roku 2007 poprzez opisanie zwołanych szczytów (...)”, s. 118;
- „Powiązania tego typu *miał* według kalkulacji Rosji odgrywać pierwszoplanową rolę”, s. 128;
- „szczytu Niemiecka Kanclerz”, s. 142;
- „Sukcesy rosyjskiej gospodarki (...) połączona z ustabilizowaniem (...)”, s. 146;
- Josef Jun g, s. 147;
- „aż do dnia roku 2008” oraz „zwiększenia powiązań”, s. 153;
- Zamiast Rosją jest „Roją”, oraz „mimo różnic” i jeszcze zdanie po zdaniu „wypowiedział się”, s. 156;
- „stwierdził, iż zarówno Francja jak i Rosją są”, s. 167;
- „Rosja stanowiła duże znaczenie (...), s. 171;
- kilkakrotnie Autorka odmieniając nazwisko Prezydenta Francji Jacquesa Chiraca używa formy „Chiracka” - s. 174, 192;
- „rozmawiano”, s. 176;
- „Jego dwudniowa wizyta w Paryżu, w dniach 29-30 maja 2008 roku, była wyrazem niesłabnącego wpływu na politykę zagraniczną Rosji”, s. 184;
- „Podsumowanie rozdziału nr IV niniejszej (...)”, s. 191;

- „ (...) trafnie *przekazała* Jacek Sobczak”, s. 199. Na s. podany jest z kolei jako Jan Sobczak;
- „W stosunkudo”, s. 202;
- zamiast kropki jest przecinek w pierwszym zdaniu rozdziału 5.2.1, s. 205;
- „Motywem tego zaangażowania było (...), Anie gra interesów/Dla nas istotne było to, że na Ukrainie (...)”, s. 209;
- „oOdkrycie”, s. 211;
- „z Rsoją, taką, jaką onajest”, s. 212;
- „Federacji Rosyjskiejtrzeba pozostawić” oraz „ostaetecznie”, s. 218;
- „dulicowość polityczna”, s. 223;
- „głębokie przyczyny”, s. 243;
- „w yższość”, s. 245;
- „Rosja uważała siebie za kraj chętny do rozmów”, s. 246;
- „pro cesy”, „Analiza relacji (...) pokazały”, s. 247;
- w pozycji 29 w Bibliografii pojawia się książka pod redakcją P. Bożyka, którą zamieszczono ze złamaniem przyjętej wcześniej alfabetycznej reguły porządkowej, s. 279;
- w dysertacji pojawiają się różne sposoby zapisu tego samego pojęcia: veto, weto;
- błędy techniczne, które oznaczają dodatkowe spacje, puste miejsca w tekście, patrz m.in. strona: 71, 73, 80, 128, 137, 143, 163, 164;
- liczne błędy interpunkcyjne np. s. 75, 84, 92, 102, 106,123, 129, 133, 152, 192 itd.

Pragnę podkreślić, że powyższe uwagi i zastrzeżenia nie podważają mojej pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej Pani mgr. Magdaleny Bierowiec.

4. Wniosek końcowy

Recenzowana praca doktorska autorstwa Magdaleny Bierowiec tak od strony metodologicznej, jak i merytorycznej jest dojrzałym dziełem. Stanowi przykład stojącej na wysokim poziomie twórczości naukowej. Autorka z użyciem dobrego warsztatu badawczego w przekonujący sposób zweryfikowała przyjęte we *Wstępie* hipotezy. Jestem zdania, że zastosowane przez Kandydatkę instrumentarium badawcze oraz treść i forma przygotowanej rozprawy dowodzą, że posiada Ona umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Podsumowując, w mojej ocenie rozprawa doktorska pt. *Relacje Unia Europejska Federacja Rosyjska w latach 1997-2008* jest pracą spełniającą wymogi stawiane opracowaniom będącym podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora. Zgłoszone w recenzji krytyczne uwagi nie pomniejszają wysokich walorów naukowych ocenianej dysertacji. Mają one wyłącznie charakter postulatów perfekcjonistycznych.

Formułując wniosek końcowy stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Biurowiec pt. *Relacje Unia Europejska - Federacja Rosyjska w latach 1997-2008* jest dziełem oryginalnym i spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim (art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zmianami).

Wnoszę zatem o dopuszczenie Pani mgr Magdaleny Bierowiec do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Joanna Marszałek-Kawa